

מוסר כפול-ערך

האבחון הגרפולוגי של שיפוט מוסרי כפול-ערך

ד"ר יגאל ורדי 2020

חלק א':

הצגת התיאוריה החדשה אודות שיפוט מוסרי כפול-ערך

הצגת הבעיה

בתורת הפוטנציות של ישראל אודם מוצגים תשעה טיפוסים (א-ט), כאשר כל טיפוס מתאפיין בפרופיל של שיפוט והתנהגות מוסרית ייחודית לו. אודם מציג את טיפוס ז' המכונה הרפורמטורי, בפרובלמטיקה של "פני-יאנוס". מצד אחד, טיפוס זה מתאפיין כאדם ערכי מאוד, ממושמע, ממושטר וכזה שדוגל בכבוד נורמות וחוק וסדר בצורה מחמירה. לא לחינם הוא מכונה על ידי אודם הרפורמטור, כמי שנוטה לתקן את הדרוש תיקון מבחינת נורמות סביבתיות ובתורת האניאגרם הוא מכונה גם "המחנך". מצד שני, אודם מציג את הבעייתיות שאיש זה עלול לעבור את הגדר מהתנהגות סופר-נורמטיבית להתנהגות שיש בה אלמנטים של הסוואה, הסתרה, דו-פרצופיות עד כדי פגיעה במהימנות.

כשהעברתי קורסים במקומות שונים, נדרשתי לשאלה הכיצד טיפוס ב' המכונה האינטגרטיבי, אשר מתאפיין בפתיחות בינאישית, ישירות, כנות, קואופרטיביות, מו"מ של תן וקח עם אלמנט תחרותי אך בגישה של "מנצח-מנצח", הכיצד טיפוס זה "נופל" להרבה מאוד מניפולציות ואף עבירות צווארון לבן. כיצד ניתן להסביר שהסתגלותו הפרגמטית מומרת לעבר הסתגלות אופורטוניסטית.

די בהצגת שתי סוגיות אלו אודות טיפוס ז' הרפורמטורי וטיפוס ב' האינטגרטיבי, על מנת שנידרש לבצע חשיבה מחודשת אודות התיאוריה הפסיכולוגית והגרפולוגית כאחד, באשר לקשר בין אישיות לבין שיפוט והתנהגות מוסרית. במאמר זה אציג תיאוריה חדשה אודות הפסיכולוגיה של השיפוט המוסרי והביטוי האמפירי שלה באבחון הגרפולוגי.

הצורך בסובלימציה של תפקוד האיד

בהסתמך על המבנה הסטרוקטורלי של נפש האדם, כפי שהציג זאת זיגמונד פרויד, אודות קיומם של שלושה תפקודים: האיד, האגו והסופר-אגו, אנו נוטים לראות את האיד כמקור כל רע. שכן, האיד מייצג את היצרים והצרכים העיוורים. לכן, לא לחינם טוען פרויד שהנפש מפעילה מאמץ מסיבי כדי לבצע סובלימציה, כלומר עידון על כוחות האיד. תהליך הסובלימציה אמור לשנות את מסלול הכיוון של היצרים העיוורים במגמה נורמטיבית ופרודוקטיבית, וכפי שאמר זאת תלמידו של פרויד קרל גוסטב יונג, הפיכת כוחות הצל בנפש האדם, לכוחות יצירה ובנייה.

לטענתי, גם פרויד וגם יונג טעו. התיאוריה החדשה המוצגת במאמר זה גורסת שסובלימציה מתחייבת לא רק על כוחות האיד, על היצרים והדחפים, אלא במקביל גם על האגו והסופר-אגו. שכן, אם לא מתחוללת סובלימציה על האגו והסופר-אגו, אנו עלולים להיפגע בשיפוט ובהתנהגות המוסרית, בדיוק באותה מידה כאשר אנחנו לא מבצעים סובלימציה על האיד. וזאת מדוע?

הצורך בסובלימציה של תפקוד האגו

תפקידו של האגו לגשר בין "עקרון העונג" ל"עקרון המציאות". עקרון העונג משתוקק לספק את הדחפים ללא מגבלות וללא רסן של נורמות וחוקים. לעומת זאת, עקרון המציאות מחייב את האדם להתחשב בנורמות ובחוקים. עקרון המציאות מחייב את האדם להתנהג בצורה קונפורמית, כלומר בתאום למקובל. עודף קונפורמיות מובילה לפיתוח של "אני מזויף" (כפי שהפסיכואנליטיקאי דונלד ויניקוט הציג בתיאוריה שלו) על חשבון "האני האמיתי" המושתת על ביטוי כוחות האיד בצורה ספונטנית. ככל ש"האני המזויף" מתעצם, הוא מתאבן ואז האדם מאבד את היכולת להתנהג באופן אמיתי וטבעי, הוא הופך להיות כבול ומשועבד ל"מסיכת הפרסונה". אני מזויף קיצוני שכזה מוביל את האדם להתנהג בצורה לא טבעית, כלומר בצורה נוקשה (ריגדית) כאילו היה מכונה. רובטיזציה של ההתנהגות מובילה את האדם להתייחס אל עצמו כאל אובייקט ובמקביל להתייחס אל הזולת כאל אובייקט. זה פוגע ברמת האמפתיה ולבסוף האדם מתנהג גם בצורה שקרית, אך גם צורה תועלתנית ומניפולטיבית בניצול הזולת לצרכיו. לכן, תפקוד האגו חייב לעבור סובלימציה על מנת לא להתאבן.

הצורך בסובלימציה של תפקוד הסופר-אגו

הסופר-אגו מתאפיין במצפון של האדם. באותה מידה שהאיד מצווה על האדם "עשה", הסופר-אגו מצווה על האדם את הציווי ההפוך "אל-תעשה". את אותו ציווי של "אל-תעשה" מקבל האדם מכוחות האגו בעקבות האינטראקציה עם עקרון המציאות אשר בא לידי ביטוי בנורמות וחוקים ריאליים שהאדם נדרש להתנהג על פיהם. הסופר-אגו איננו מתייחס לעקרון המציאות אלא הוא נבנה בתהליך של חינוך וסוציאליזציה ולכן הוא פועל על בסיס זיכרון של "עשה" ו"אל תעשה" שהאדם הפנים בתהליך ממושך של חינוך מן העבר. הסופר-אגו מתאפיין כווקטור של עכבה (אינהיביציה) למול ווקטור העוררות (אקסיטציה) של כוחות האיד. הסופר-אגו מתאפיין בהשתעבדות למוסר אידיאליסטי טהרני ולעיתים אף תלוש מדרישות של חיי המציאות. במידה והסופר-אגו מתעצם בהשפעתו, הוא הופך להיות כוח מייסר בנפש האדם עקב האיסורים הנוראיים שהוא מצווה על האדם מה לא לעשות. מוסר אידיאליסטי טהרני ותלוש עלול לשעבד את האדם לנהוג על פי נורמות וחוקים שאינם מקובלים בחוקים האזרחיים הנורמטיביים. הדוגמא הבולטת לכך הוצגה על ידי הפילוסוף הדני סרן קירקגור, כאשר הוא תאר את אברהם אבינו שהיה מוכן לעקוד את בנו, בעבור ציווי אלוהי שהוא מעבר לנורמה החברתית המקובלת האוסרת על כל פגיעה ורצח. בחיי היומיום הפוליטיים שלנו, אנו עדים לאנשים דתיים המכונים משיחיים, אשר דוגלים בדיני מלכות מעל לדין האזרחי המקובל. המסקנה הינה שהסופר-אגו חייב לעבור סובלימציה על מנת להתעדן ולשמור על גמישות ולהימנע מהתאבנות מוסרית דוגמטית, עד כדי פנטיות מוסרית תלושה מן המציאות.

ביטול הדיכטומיה וההיררכיה של מוסרי ולא מוסרי

אנו נוטים באופן טבעי לחלק את פני האדם באופן דיכטומי לאנשים מוסריים מול אנשים לא מוסריים, ואף להציג רצף ומדרג בין שני הקטבים המנוגדים הללו. כך גם מבחינה תיאורטית, ז'אן פיאז'ה ותלמידו לורנס קולברג, תארו את ההתפתחות המוסרית של האדם מן ההיבט הקוגניטיבי במעבר מרמה נמוכה, המכונה "הטרונומית" (רמה המאפיינת מוסר המושפע מן החוץ) לעבר רמה גבוהה המכונה "אוטונומית" (רמה המאפיינת מוסר המושפע מהחלטה פנימית). הגישה הדיכטומית של מוסרי מול לא-מוסרי ובמקביל, הגישה המדרגית (ההיררכית) של רמה מוסרית לא בשלה מול רמה מוסרית בוגרת ובשלה, שגויה מן היסוד. הקרימינולוג הישראלי משה אדד פיתח תיאוריה אודות שיפוט והתנהגות מוסרית, המבוססת על משנתו של הוגה הדעות הצרפתי ברוך שכתב את ספרו המכונה "הצדק". אדד הציג בתיאוריה שלו את הטענה שכל אדם מתאפיין בשלושה

פקטורים מוסריים: המוסר הגבוה והבשל, למול הרמה המוסרית הנמוכה ובדרגת האמצע מוסר כפול-ערך. משנתו של אדד מהווה מסד לפיתוח התיאוריה החדשה אותה אני מציג במאמר זה. במעבר מן המושגים של אדד: מוסר גבוה, מוסר נמוך ומוסר כפול-ערך, אני מתבסס על שלושה סגנונות מוסר המתכתבים עם שלושת תפקודי הנפש שתאר פרויד: האיד, האגו והסופר-אגו.

שלושה סגנונות מוסר על פי האיד, האגו והסופר-אגו

על פי המודל הסטרוקטורלי של פרויד, נפש האדם מתאפיינת ביחסי גומלין של איד, אגו וסופר-אגו בו-זמנית. שלושת התפקודים הללו חייבים להימצא בסובלימציה מתמדת, אחרת אורבת סכנה שכל תפקוד בנפרד ידרדר למצב נפשי של שיפוט והתנהגות מוסרית פתולוגית כדלהלן:

האיד עלול להידרדר להתנהגות אימפולסיבית בה האדם נוהג על פי הדחפים שלו כראות עיניו, מבלי להתחשב בנורמות ובחוקים.

האגו עלול להידרדר למצב שבו הנפש פועלת על פי האני המזויף, בהתנהגות רובוטית, תוך התייחסות לזולת כאובייקט נטול אמפתיה, דבר הגורר להתנהגות תועלתנית, אנוכית ומניפולטיבית.

הסופר-אגו עלול להידרדר למוסר אידיאליסטי, טהרני ותלוש מצורכי היומיום ולנהוג בפנטיות ערכית, הנוגדת את נורמות חיי היומיום.

המוסר האנושי על פי זיגמונד פרויד ושלושה סגנונות קיום על פי סרן קירקגור
הפילוסוף האקזיסטנציאליסטי הדני, סרן קירקגור תאר את האדם בשלושה סגנונות קיום אותם הוא כינה: האסתטי-חושני, האתי והדתי. קירקגור מתאר בהרחבה שלושה סגנונות קיום אלו. ניתן להראות שהטיפול האסתטי-חושני מייצג את השתלטות האיד בנפש האדם על חשבון דיכוי האגו והסופר-אגו. הטיפול האתי מייצג את השתלטות האגו בנפש האדם על חשבון דיכוי האיד והסופר-אגו. הטיפול הדתי מייצג את השתלטות הסופר-אגו על חשבון דיכוי האיד והאגו. על פי קירקגור, הטיפול האסתטי-חושני משועבד ליצרים ופועל בצורה אימפולסיבית, ללא התחשבות בנורמות ובחוקים. לעומתו, הטיפול האתי מזדהה עם הנורמות החברתיות ופועל באופן שמרני, כאשר הוא חוזר לאותה זוגיות, לאותה עבודה מתוך נאמנות ומחויבות. לעומתו, הטיפול הדתי פועל על בסיס ערכים דמוניים, מכיוון שהם מטאפיזיים ואינם עומדים בקנה-אחד לחוקים הנורמטיביים שנחקקו על ידי בית המחוקקים באופן דמוקרטי.

כיצד מאבחנים את כוח הסובלימציה בנפש האדם על פי הגרפולוגיה

נשאלת השאלה כיצד מאפיינים גרפולוגית את כוח הסובלימציה אשר אמור לפעול על האיד, האגו והסופר-אגו בו-זמנית. התשובה לכך היא כפולה:

תשובה א': יחסי הגומלין בין האיד, האגו והסופר-אגו הם המייצרים את הסובלימציה ההדדית, במסגרת "היחסים המוכלים" המאפיינים אותה (יחס מוכל משמע שגורם א' מאפיין את גורם ב' ולהפך, באופן הכרחי ואין האחד יכול להתקיים בלי השני).

האיד אמור להגמיש ולרכך את הנוקשות של האגו והסופר-אגו ובכך הוא מהווה כוח סובלימטיבי. מבחינה גרפולוגית האיד מתאפיין קודם כל בתנועה ובעיקר בתנועות של טיפוסים ג' ו-ט', אשר מקנים לנפש גם היבט געשני, אך גם היבט של מגמה לעבר ספונטניות.

האגו אמור לרסן ולגדר את כוחות האיד שלוחי-הרסן וחסרי הגבולות ובמקביל, הוא אמור להשפיע על הסופר-אגו במעבר משיפוט מוסרי אוטופי ותלוש לשיפוט מוסרי ריאליסטי ונורמטיבי המקובל בחברה. בכך האגו מתפקד ככוח סובלימטיבי. מבחינה גרפולוגית האגו מתאפיין במימד הצורה בכתב היד ובא לידי ביטוי בעיקר בטיפוסים ב' אינטגרטיבי, ד' רציונלי ו-ז' רפורמטורי.

הסופר-אגו אמור להקנות גם לאיד וגם לאגו מבט מוסרי רוחני, אוניברסלי של אידיאית הטוב, ובכך הוא יוצר סרגל מדידה מעל למדמנת המציאות התועלתנית, האנוכית והכוחנית. בכך הסופר-אגו מהווה כוח סובלימטיבי לאיד ולאגו. מבחינה גרפולוגית הסופר-אגו מתאפיין במימד הארגוני של כתב היד (הרווחים בין האותיות, המילים והשורות, כולל השוליים. הרווחים נוצרים בעקבות עצירת הכתיבה והרמת היד מהנייר. הדף הלבן שהוא האין, נוצר כתוצאה מעכבה של כתיבה בניגוד ליש המתאפיין במריחת הדיו בתהליך תנועת הכתיבה). המימד הארגוני של כתב היד בא לידי ביטוי ברווחים הגדולים של טיפוס ד' הרציונלי וטיפוס ה' האוטיסטי.

תשובה ב': מתוך טיפוס א-ט, הטיפוס המתאפיין בסובלימציה בין האיד, האגו והסופר-אגו הינו טיפוס ב' האינטגרטיבי. לכן, אנו מצפים לבחון בכתב היד עד כמה כתב היד מתאפיין בתסמונת של טיפוס ב' האינטגרטיבי ככוח מווסת, מעדן וסובלימטיבי. כמו כן, טיפוס ד' הרציונלי אמור להקנות למבנה הנפש ערכים ועקרונות מגובשים, ריאליסטיים ולא אוטופיים. במקביל, טיפוס ז' הרפורמטורי אמור להקנות לאדם כוחות של חינוך עצמי המתאפיינים בתיקון עצמי על פי תקן נורמטיבי המקובל בחברה במגמה קונפורמית.

מה זה להיות מוסרי?

המסקנה הינה שאדם המתאפיין בבשלות מוסרית, איננו אותו אדם הדוגל בנורמות וחוקים קונפורמיים, אלא מן ההיבט הפסיכולוגי, אותו אדם מתאפיין בגמישות לבצע אינטגרציה סובלימטיבית נכונה בין כוחות האיד, האגו והסופר-אגו. יש בכוחו של האדם המוסרי לבחור לנהוג במוסר המותאם לחברה בה הוא חי, אך במקביל יש בכוחות להחליט לפרקים לנהוג בסטייה מקונפורמיות לעבר פרגמטיות לצורך קיומו, ולעיתים גם לנהוג באופורטוניזם יותר אנוכי ויותר תועלתני. מנגד, יש בכוחו של האדם המוסרי לבחור במוסר אידיאליסטי רוחני, אוניברסלי וטהרני כדי להתעלות ממדמנת החיים החומרנית והתועלתנית. האדם המוסרי בוחר באופן מודע, רצוני וחופשי, תוך התבססות על שלושת כוחות הנפש: האיד, האגו והסופר-אגו, מבלי לדכא אותם, אך מנגד, גם מבלי לאפשר העצמה מופרזת הגוררת לפוטנציאל של סטייה חברתית. האדם המוסרי מתאפיין בגמישות נפשית (פלקסיביליות) במנעד בין האיד, האגו והסופר-אגו. מטרתו של האדם היא לאפשר לעצמו להסתגל נכון לצורך קיומו, אך במקביל לקחת בחשבון את הסביבה החברתית בה הוא חי, המושתתת על נורמות וחוקים. האדם המוסרי בוחר בהתנהגות מוסרית המצויה על הרצף בין מוסר ריאלי, עבור למוסר פרגמטי וכלה במוסר אופורטוניסטי ומנגד, במעבר ממוסר ריאלי, למוסר אוטופי וכלה במוסר פנטי. כל אדם שיתבונן על עצמו בראי ויהיה כנה עם עצמו, יודה שהוא בו-זמנית גם אדם מוסרי, אך גם לעיתים הוא סוטה לעבר פרגמטיות ואופורטוניזם ומנגד, לעבר אידיאליזם ופנטיות ערכית. נסיבות שונות בחיי היומיום בתחום הפרנסה, הקריירה, הזוגיות והחברות מחייבים את אותו מנעד גמיש של שיפוט מוסרי והתנהגות מוסרית, במקום להיות כבול למה שמכונה בפסיכולוגיה "ערכיות נוקשה".

חלק ב': **מוסר כפול-ערך המאפיין את תשעת הטיפוסים א-ט**

הקדמה

בהמשך לדברי הפתיחה במאמר בהם הצגתי את הפרובלמטיקה של מוסר כפול-ערך שקיים בטיפוס ז' הרפורמטורי וגם בטיפוס ב' האינטגרטיבי, אציג להלן את הטענה שכל טיפוס א-ט מייצגים במבנה האישיות שלהם מוסר כפול-ערך. מצד אחד, ניתן לראות את ההיבט החיובי של מוסר נורמטיבי ומצד שני, ניתן להראות את הפרובלמטיקה של מוסר תועלתני ואנוכי בגוונים שונים. לאחר מכן, אציג את ההיררכיה בין תשעת הטיפוסים, בטענה שישנם ארבעה טיפוסים (ד', ב', ז', ה') שאפשר לסמוך עליהם בצורה בולטת יותר ביחס לחמשת הטיפוסים האחרים (ג', ח', ט', ו', א').

טיפוס א': נירפה

ההיבט המוסרי: נמנע מהרפתקנות, פשרן ומחפש שלום-בית. הולך בתלם על פי אילוצי חוץ.

ההיבט הלא-מוסרי: לא מודע לנורמות, לא פועל על פי נהלים, מחפש אחר הנאות שבילות בדרך הקלה, לא אמיץ בדיווח מידע.

טיפוס ב': אינטגרטיבי

ההיבט המוסרי: מעורב באופן שיתופי על פי עקרון של תן וקח סימטרי, על אף היותו תחרותי והישגי. מגלה אמפתיה לזולת. שומר על סגנון של "מנצח-מנצח" בין הצרכים והאינטרסים שלו לבין צורכי הזולת. מאמין באתיקה ריאלית ופרקטית.

ההיבט הלא-מוסרי: הדחף התחרותי והרצון להצליח עלולים לגרור אותו לסגנון הסתגלות פוליטי, כוחני, ערמומי, פרגמטי ואף אופורטוניסטי.

טיפוס ג': אימפולסיבי

ההיבט המוסרי: מה שהוא מרגיש הוא אומר באופן ספונטני ללא מסיכות. יש בו דחף זולתני-אלטרואיסטי לתת מעצמו לטובת האחר.

ההיבט הלא-מוסרי: לא מתחשב בנורמות וחוקים, אימפולסיבי ותוקפני. מתקשה להימצא במסגרת, מתקשה לפעול לפי נוהלים. תחבולן וערמומי.

טיפוס ד': רציונלי

ההיבט המוסרי: פועל על בסיס עקרונות של אתיקה וערכים בצורה מחמירה. זה "נר לרגליו". מאפק רצונות וצרכים לטובת מומנט של אחריות והתחשבות בזולת בחברה.

ההיבט הלא-מוסרי: בגלל שליטה שכלית יתרה על הרגשות, הוא עלול לנהוג בקור רוח בהחלטות בינאישיות, כאשר הוא פחות מושפע מאמפתיה רגשית אלא יותר מהסתכלות אסטרטגית על דברים. זה עלול לגרור אותו לנהוג עם אנשים כמו שחקנים על לוח שח-מט. כמו כן, הוא פחות ספונטני וגלוי בדיווח עצמי עקב איפוקו.

טיפוס ה': אוטיסטי

ההיבט המוסרי: מזדהה עם מוסר אידיאליסטי, אוניברסלי, טהרני ורוחני. מאמין באתיקה נוקשה.

ההיבט הלא-מוסרי: בגלל מצוקות רגשיות, הוא נגרר להסתרות ושקרים. בגלל תחושה של אין-אונים בהסתגלות הקיומית מול אווירה תחרותית, הוא עלול להידרדר לעבירות צווארון לבן כפיצוי לאוזלת יד של חוסר הישגיות בדרכים המעשיות היומיומיות.

טיפוס ו': נרקסיסטי

ההיבט המוסרי: מזדהה רגשית ואמפתית עם הזולת. מגלה טוב-לב ורצון להעניק לזולת מרגשותיו ומעצמו.
ההיבט הלא-מוסרי: מאופיין כאדם תפנוקי המחפש והמייחל לקבל מן הסביבה עוד ועוד כ"בור ללא תחתית". עלול להידרדר לרמות שונות של קלפטומניה (שלך-שלי, שלי-שלי). נוטה "לעגל פינות".

טיפוס ז': רפורמטורי

ההיבט המוסרי: מזדהה עם נורמות וחוקי החברה בצורה גבוהה. דואג לחנך את הסביבה על פי תקן של נורמות מקובלות. עודף הערכים מתאפיין בערכים נוקשים ללא סיבולת של סטייה מתקן, הנחיה ונורמה.
ההיבט הלא-מוסרי: עלול להידרדר לפסדה (פרסונה) הפוגעת בספונטניות בדיווח מידע. נוהג בטקט דיפלומטי אשר עלול להידרדר להסתרות עד כדי שקרים. עלול לעבור מהזדהות נורמטיבית עם החברה לדחף לנצל אפשרויות לטובתו, מתוך רצון לביטחונות קיומיים.

טיפוס ח': איובי-זאבי

ההיבט המוסרי: לעיתים הוא נוטה בהצלחה להפנות את הזעם שלו למלחמה על הצדק הטוטלי למען העשוקים והחלשים. הוא נוהג באופן ביקורתי כלפי עוולות חברתיות.
ההיבט הלא-מוסרי: פועל בזעם וכעס כלפי הסביבה עם נטייה ניהיליסטית "לשבור את הכלים". כלומר, הוא מורד ואיננו פועל על פי נורמות, כללים וחוקים מקובלים בסביבתו. הוא מאוד הגנתי ופחות כנה בדיווח עצמי.

טיפוס ט': אנרכי-יצרי

ההיבט המוסרי: משתלב בצורה עממית ורגשית כלפי הזולת, ללא זיוף דיפלומטי. אוהב להתחבר "כאח לאח" לקבוצת השתייכות קטנה של חברים או חברות. בסיטואציה כזאת הוא מאוד רגשי ואמפתי.
ההיבט הלא-מוסרי: פועל בצורה ונדליסטית מבלי להתחשב בנורמות חברתיות. עסוק בצרכים אינטרסנטיים בסיסיים של אוכל, מין, סמים וכו' ולכן הוא מתייחס לסביבה החברתית באופן סימביוטי כלומר בגישה נצלנית. הוונדליזם בא לידי ביטוי במצבי רוח עם קושי לנהוג במשמעת חברתית.

המדרג (ההיררכיה) של טיפוס א-ט ביחס ליכולת לסמוך עליהם

נשאלת השאלה על מי ניתן לסמוך? כלומר, האם כל טיפוס א-ט הם שווי-זכויות מבחינת שיפוט והתנהגות מוסרית או שמא, ניתן לבצע בידול מן הגבוה לנמוך ביכולת לסמוך עליהם. כאשר אנו עומדים עם "הגב אל הקיר" ונדרשים להחליט עם מי אנו רוצים לעשות עסק משותף, לבטח נבצע פעולה של מיון היררכי מן הגבוה לנמוך של טיפוס א-ט כדלהלן:

קבוצה א': ניתן לסמוך

טיפוס ד': רציונלי: ניתן לסמוך על משמעת, אחריות, אתיקה, דיסקרטיות, יושר בכספים, מהימנות, עקביות, הימנעות מהרפתקנות.
טיפוס ב': אינטגרטיבי: ניתן לסמוך על שיתופיות, קולגיאליות, נתינה, הרגשת שייכות. דחף תחרותי יחד עם דחף לסולידריות קואופרטיבית.
טיפוס ז': רפורמטורי: ניתן לסמוך על משמעת, אתיקה ועקרונות עם כיבוד נורמות וחוקים בצורה הרמטית. מאוד דיסקרטי ונאמן.
טיפוס ה': אוטיסטי: ניתן לסמוך על אתיקה אידיאליסטית ונוקשה, בלי לסטות ימינה ושמאלה ממה שהוא מאמין בו, על בסיס ערכיות נוקשה.

קבוצה ב': קשה לסמוך

טיפוס ג': אימפולסיבי: קשה לסמוך על המשמעת שלו. כמו כן, הוא ערמומי, תחבולני, קפריזי, בלתי-צפוי ולוקח סיכונים.

טיפוס ח': איובי-זאבי: קשה לסמוך על מצבי רוח משתנים המלווים בעצבנות, כעסנות ושבירת כלים. קשה לסמוך עליו בגלל חוסר משמעת וחוסר עקביות.

טיפוס ט': אנרכי-יצרי: קשה לסמוך על מצבי רוח משתנים ועל נטייתו להיות עסוק בצרכים תועלתניים יומיומיים. כמו כן, הוא הגנתי ולא כנה בדיווח מדויק אודות עשייתו.

טיפוס ו': נרקסיסטי: קשה לסמוך על הנחמדות שהוא מפגין באופן מוגזם מכיוון שזאת נחמדות עם מגמה לקבל הערכה, חום ואהבה במקביל. כמו כן, קיימת סכנה של מעבר מנחמדות רכה להתקפי זעם וכעס כאשר פוגעים "בציפור ליבו", כלומר בכבודו. קשה לסמוך על חריצותו ועל נאמנותו מכיוון שהוא מאוד מרוכז בעצמו.

טיפוס א': רפיוני: קשה לסמוך על יכולתו לעמוד ביעדים המחייבים מרץ והשקעה. קשה לסמוך על משמעת. איננו אמיץ לדווח על בעיות. צריך להוביל אותו "יד ביד" וקשה לסמוך על האוטונומיה שלו בעשייה משותפת.

חלק ג':

המוסר ממבט מטאפיזי

בתחבולות תעשה לך מלחמה

נאמר שאין לחפש בבית המשפט צדק, כלומר צדק טהור. בית המשפט מקבל החלטות שפיטיות בהתאם למגבלות של ראיות, אופן פרשנות החוק, יכולתם המקצועית של עורכי הדין, הסנגור מול הקטגור, השפעות מן המדיה אודות המקרה שבשיפוט, אופיו של השופט וכו'. כך גם לגבי חיי היומיום. אנו נדרשים לפעול על פי נורמות וחוקים על מנת לקיים חברה, אחרת אנו נימצא בכאוס של אנרכיה וניהיליזם בו "כל דאלים גבר". מנגד, מוכר הפתגם: "בתחבולות תעשה לך מלחמה". חיי היומיום בכל ההיבטים השונים: פרנסה, זוגיות, חברות, קידום קריירה וכו' מחייבים אינטליגנציה חברתית המושתתת על פקחות ועורמה. אחרת, האדם נוהג בנאיביות והוא יוצא נפגע מכך, מכיוון שהוא מתקשה להתמודד מול "אבני נגף" של החיים הריאליים.

הגאולה הלבנה מול הגאולה השחורה

במעבר מהסתכלות על חיי היומיום מן ההיבט המוסרי לראייה "ממעוף ציפור" מטאפיזי, ניתן להציג שתי אסכולות נוגדות המכוונות: הגאולה הלבנה מול הגאולה השחורה. הגאולה הלבנה מתאפיינת בארבעה ציוויים: קידוש החיים (אל תרצח), קידוש הקניין (אל תגנוב), סולידריות חברתית ופרו-ורבו להמשך קיום המין האנושי. לעומת זאת, הגאולה השחורה המיוצגת בראש בראשונה על ידי יצירתו של המחזאי (הרוצח והפושע) ז'אן ז'אנה, מתאפיינת בארבעה ציוויים מנוגדים לאלו של הגאולה הלבנה. בניגוד לקידוש החיים, הוא דוגל בקידוש הרצח; בניגוד לקידוש הקניין הוא דוגל בקידוש הגניבה; בניגוד לסולידריות חברתית, הוא דוגל בקידוש הבגידה; בניגוד לציווי המשך קיום המין האנושי באמצעות פרו-ורבו, הוא דוגל בהמוסקסואליות כאידיאולוגיה של הפסקת המשך רצף החיים. לכאורה נוכל לטעון שמדובר בספרות, פילוסופיה ומטפיזיקה תלושה מחיי היומיום. אך לא כך הדברים. חיי היומיום מלמדים אותנו שהגאולה הלבנה והגאולה השחורה מתקיימים הלכה למעשה, גם במצבי קיצון וגם בדרגות של רצף בין הקטבים המנוגדים. הגאולה השחורה מתקיימת בחיים הקרימינליים בעוצמות ובדרגות שונות. ישנם תיאורטיקנים בתחום הכלכלה הגורסים שהמטבוליזם של הכלכלה העולמית בנוי בין כלכלה נורמטיבית לכלכלת פשע בו-זמנית.

המוסר של האדם על פי מבנה האישיות הקולאז'י

ניתן לאפיין חמישה טיפוסים אישיות על הרצף: מצב האמצע - האדם המוסרי הריאלי, עבור לאדם המוסרי הפרגמטי וכלה באדם המוסרי האופורטוניסטי-תועלתני. מנגד, מצב האמצע של האדם המוסרי הריאלי עלול לסטות לכיוון השני לעבר מוסר אוטופי, המאפיין את האדם הנאיבי וכלה במוסר אידיאליסטי טהרני המאפיין אנשים הדוגלים בחוקים שהם חורגים מחוקי היומיום המקובלים. האדם המוסרי אותו אני מציג בתיאוריה שלי, מתאפיין בגמישות (פלקסיביליות) של בחירה בין חמשת המצבים על פי צרכים קונקרטיים של הסתגלות קיומית ובמקביל, על בסיס התחשבות בנורמות הזולת, ערכים ואתיקה. האדם מתאפיין כפני-יאנוס בין היותו אנוכי ותועלתן, לבין היותו מוסרי ואוניברסליסט, בדרגות של רצף. במסגרת "תרכובת האישיות הקולאז'ית", כל אחד מאיתנו מתאפיין בו-זמנית בממדים שונים של סוגים של מוסר. הזהות שלנו נבנית מאותה אינטגרציה (סינרגיה) היוצרת את השלם שהוא יותר מסכום חלקיו.